شەڕی دەوڵەت ... 5 ... سمکۆ عەبدولکەریم

کێن ئەوانەی شەڕی دەوڵەتی نەتەوەیی دەکەن ؟

بەشی پێنجەم…

فاروق ڕەفیق و ڕابوون مەعروف، ئەو دوو فەلسەفەلێدەرەی لە ئێستادا پێشڕەوایەتی فەلسەفەی (نەخێر) دەکەن، نەخێر لەبەرامبەر (بەڵێ)ێکدا کە هێشتا دیار نییە ڕێك ئەو ڕستەیە چۆنە کە دەخرێتە دەنگدان لە ڕێی ئەو ڕیفراندۆمەی گوایە لە 25/9 2017 دەکرێت، کە هەمدیسان تا ئێستا کردن و چۆنیەتی کردنی ڕیفراندۆمەکەش زۆر باش دیار نییە.

بە شێوەیەك هەر لە سەرەتاوە ڕیفراندۆمەکە کەوتە بەر شاڵاوێکی توندی ئەو لایەن و کەسانەی بە هیچ شێوەیەك لە دۆخی سیاسی و ئابوری هەرێمی کوردستان ڕازی نین. ئەگەرچی من پێم وایە نوقتە خستنە سەر پیت بۆ یەکلاییکردنەوەی مانای وشەو خۆبەدەستەوەدانی ڕستەکان زۆر قورسە، ئێمە تەنیا دەتوانین بە پشت بەستن بە سەرچاوە مێژووییەکان و گێڕانەوە و تۆمارکردنی هەموو ئەو ڕووداوانەی لە دونیای دەرەوەی ئێمەدا ڕوویان داوە (جا ڕاست یان ناڕاست) شتێك بەسەر خۆماندا بکرێنەوە و هەڵوەستەیەکی جدی و بەجێ بۆ ئەو ئەقڵە کوردیانە بکەین، کە بە هۆی ئەوەی کەسانێك ئەقڵیان شتێك لە ئەقڵی باوی کۆمەڵگا واوەترە، هاتوون بە قولی خۆیان وەك دکتۆرێك ئەم کۆمەڵگە نەخۆشە بە کەپسوولی (نەخێر) چارەسەر بکەن.

لە کاتێکدا نە ئەمان ئەو دکتۆرەن و نە ئەم کۆمەڵگایە و نەهیچ کۆمەڵگایەکی دیکەی سەر ئەم زەمینە لەو دۆخەدا ماون ئیرادەیان لەدەست خۆیاندا مابێ، تا ئەوان وا بەئاسانی بتوانن بۆن چاکیان بکەنەوە.
ئەو فەلسەفەیەی ڕابوون لێیدەدات پێی نێو کتێبەکانن، کە هەوڵدەدەم لە دوو توێی ئەم نووسینەمدا بە چەند نموونەیەکی زێندووی لەو شێوەیەی ئاشنا بکەم بۆ ئەوەی بزانێت ئەوەی ڕوودەدات تەنیا ئەوە نییە کە ئەو دەیزانێ، دیارە ئەو بۆچوونەم بە هەمان شێوە بۆ بەرەی (بەڵێ)ش وایە، کە پێم وانییە ئەنجامدانی ئەو ڕیفراندۆمەش هەڵقوولاوی ئیرادەیەکی ڕاست و دروستی سەرکردایەتی

کورد بێ و لە ناخێکی بێگەردی کوردانەوە سەرچاوەی گرتبێ، بەڵام بەهەر شێوەیەك بێت دەمەتەقێکەم لەم نووسینەدا لەگەڵ ئەم جووتە فەیلەسوفەیە کە بەڕاستی دەیانەوێ وەك فریادڕەسێك فریای ئەو کۆمەڵگە نەخۆشە بکەون و لە کارەساتێکی مسۆگەر قورتارمان بکەن.

بە هەموو پێوەرێك ئیرادەو هەڵوێستی بەرەی سەربەخۆیی بێگەرد ترو بۆ ئەملا و ئەولاترە، لە بەرامبەر ئەو دەنگانەی بە هەر هۆیەکی ڕاست و ناڕاست دەیانەوێ بەر لە ئیرادەی سەربەخۆیی بگرن، بەدەر لە و پلانە ئیقلیمیەی کە باس دەکرێ، هەر جۆرە وەستانێك لە بەرامبەر سەربەخۆیی دەبێ لە روانگەی خۆیەوە لێیبڕوانرێ.

ڕابوون بە دوو مەنتقی فکری حەقی خۆیەتی دژ بە ریفراندۆم و دامەزرانی دەوڵەتی کوردی بێت، یەکیان وەك کۆمەنستێك لە رابردوودا، دووەمیان وەك کەسێکی هەڵگەڕاوە بۆ سەر باوەڕی ئاینی ئیسلام(ئەمەشیان بە ڕاست یان بە سیاسەت) کە بە گوێرەی فەلسەفەی فیکری ئەم دوو باوەڕە ڕابوون دەتوانێ سەدان بیانوو بۆ دژە دەوڵەتی کوردی بێنێتەوە، کە ڕەنگە زۆر لە ئێمە مانانیش زۆر کێشەمان لەگەڵیدا نەبێ.

بەڵام ئەوەی من لەم نووسینەدا مەبەستمە ئاماژەی بۆ بکەم ئەوەیە دەبێ لەوە تێبگا کە بەردێك بەبێ هۆکارێکی دەرەکی لە شوێنی خۆی نالەقێت، لە ڕووی فەلسەفیشەوە مەرج نییە ئەو کەسەی پێی وایە ئەوە ئیرادەو ویستی ئەو خۆیەتی دەیەوێ ئەو بەردە بجووڵێنێ و بیگوازێتەوە بۆ ئەوەی بیخاتە سەر بەردەکەی تر بۆ دروستکردنی دیواری حەوشەکە، یان لە شوێنیدا گۆڕێك بڕوێنێ، ئەوە دەبێ تێبگات هۆکارێکی ئەقڵی لە پشتەوەی ئەقلی ئەو بوونی هەیە ئەقلی ئەو ئاراستە دەکات بەبێ ئەوەی پێی بزانێ.

لێرەدا ئاماژە بۆ چەند حاڵەتێك دەکەم کە دەکرێ تێکهەڵکێشی ئەو بابەتەی بکەین بۆ ئەوەی لانی کەم بتوانین تێگەیشتنێك لەسەر ئەوەی کە دەیڵێم دروست بکەین، دەکرێ لە ڕابوون و فاروق بپرسم ئەو پاڵنەرە چییە؟ وایکردوە بەم شێوە بە لێشاوە ڕوو لە وەرگێڕان و چاپکردنی کتێبە مارکسییەکان بکرێ، کە ماوەیەکە کتێبێکی زۆری فیکری مارکسی دەخرێتە بازاڕەوە، ئایا ئەمە هەر لە خۆوەیە، یان فەلسەفەیەکی لە پشتە، هەموو ئەوانەی پەنایان بردۆتە بەر وەها کارێك مەرجە ئاگاداری ئەسلی مەسەلەکە بن، کە من پێم وایە هەموو ئەوانەی ئەو ئەرکە جێبەجێدەکەن ئەسلەن دەرکیان بەو ئەقلە نادیارە نەکردوە، بۆیە ئەوان حەقی خۆیانە لە ڕوانگەی ئەو باوەڕەوە بڕواننە مەسەلەکە کە خۆیان باوەڕیان پێی هەیە.

چەند ساڵێك بەر لە ئێستا سەرچاوە و نووسین لە سەر مەولانا جەلالەدینی ڕۆمی لە پەنجەی یەك دەست تێنەدەپەڕی، کەچی ئێستا جگە لەوەی بە دیان کتێب خراوتە کتێبخانەی کوردی، هەر چەند مانگ جارێکیش کتێبێك لە بواری تەسەوەف و مەولانای ڕۆمی چاپ و بڵاو دەکرێتەوە.

باوا تێنەگەن من خۆم تووشی وەهمێکی گەورەی ئەقڵی سیاسی و فیکری کردوە هەموو شتێك دەگەڕێنمەوە بۆ سیاسەتی پیلانگێڕان، چونکە لەم ڕوەوە من تەنیا نمونەکانی نیشان دەدەم، دواتر ئەوان ئازادن لەوەی منیش بە نەخۆشێکی نێو ئەم کۆمەڵگە نەخۆشە دەزانن یان نا.

ئێوە دەزانن ریفراندۆمی 2005 لە سەر پێشنیازی ڕاوێژکارێکی ئەمریکی (پیتەر گالبێرس) کە لە ئێستادا وەك ڕاوێژکارێك گرێبەستی لەگەڵ حکومەتی هەرێم هەیە ئەنجامدرا، یانی ئەگەر ئەو ڕاوێژکارە کە ئەو کات باڵیۆزی ویلاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا بوو لە کرواتیا ئەو پێشنیازەی نەکردبوایە ڕێفراندۆمەکە نەدەکرا.

ئێوە دەزانن نزیکەی 65 ساڵ بەر لە ئەمڕۆ دکتۆر محەمەد مسەدەق کە لە ئەنجامی هەڵبژاردنێکی دیموکراتیانە هەڵبژێردرا و یەکەم سەرۆك وەزیرانی هەلبژێردراوی ئێران بوو، ئەمریکا چۆن کودەتای بەسەردا کرد و لە دەسەڵاتی لادا؟ تەنیا لەبەر ئەوەی پیاوێکی نیشتمانی و جەماوەری بوو.

ئەمەش لە ڕێگەی پڕۆسەیەکی نەخشە بۆ کێشراوی جوولاندنی شەقامدا، بۆ ئەوەی ئەو وێنەیە نیشانی ڕای گشتی بدات کە خەڵکی ئێران لەگەڵ موسەدەق نیین، بەم هۆیەشەوە کۆتایی بە دەسەڵاتەکەی هێناو حکومەتەکەی ڕووخاند، ئایا هەموو ئەو هاوڵاتیانەی، بەوانەشەوە کە پێیان وابوو ئەرکێکی نیشتیمانی و ناوخۆیی جێبەجێدەکەن بە ئاگا بوون لەو پلانەی ئەمریکا؟ ئەو ئەقڵە چۆن بوو توانی ئەو هەموو ئەقڵە لە خشتە بەرێت، ئەو ئەقلە گەمە پێکراوە ئەقڵی کۆمەڵگەیەکی نەخۆش بوو؟ دوای ئەو نەخشەو پیلانە هەست پێنەکراوەی ئەمریکا کەوتن.

ئەو ئەقڵەی ئەمریکا دەبێ چی بێ؟ بتوانێ کەسێك بە ناوی (کیرمیت ڕۆزفێلت) بنێریتە ئێران بۆ ئەنجامدانی پیلان و نەخشەیەکی لەو شێوەیە هاوڵاتیانیش کوێرانە دوای کەون و پێی نەزانن.

پێویستە ئێوە دوای ئەفلاتون نەکەون، وەك سوکرات وابن زۆر لە ئاسمان نەڕوانن بگەڕێنەوە سەر زەوی بزانن ئێستا ئەم زەویە چ تۆپەڵەیەکی بچووکە لە چنگی ئەمریکادا، سەرێك لە ئەمریکای لاتین بدەن بزانن ئەمریکا چۆن نەخشەو پلانەکانی جێبەجێکردوە، بزانن بە درێژایی مێژوو لە کۆلۆمبیا و پەناما و ئیکوادۆر چی ڕوویداوە ئەو

سەرکردانەی لە فڕۆکە خرانە خوارەوە بۆ کەوتنە خوارەوە؟ بۆیە بە یەقینەوە لە پاکی خۆ ڕوانین گەمژەییەکی گەورەیە، ئەو ئەقڵەی بەکاری دێنی پێت وابێت بەرهەمی ئەقڵێکی سروشتیانەیە بزانە تا ئێستا لە خەوێکی قووڵدای، بۆیە هێندە لە ئەقڵی خۆت مەڵوانە شتێك ئاوڕ لەو ئەقڵە نادیارانە بدەرەوە کە وەك کابوسێك وان بەسەر ئەقڵەکانی ترەوە، بۆیە ئەقڵەکانی دی جگە لە دەسکەلا بەولاوە شتێکی دی نین.

کەسێکی وەك (جۆن پێرکینز) کە شارەزایەکی بواری ئابوری و سیاسەت زان بوو لە نێو یەکێ لە کۆمپانیا هەرە بەهێز و دیارەکانی ئەمریکا و لە سەرتاسەری دونیادا ڕۆڵی هەبووە و خودی خۆی داڕێژەری زۆر لەو نەخشە و پیلانانە بووە کە ئەم کۆمپانیایە بۆ بەرژەوەندی ئەمریکا لە ئەمریکای لاتین و خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و ئاسیای ناوەراست ئەنجامی داون، ئەم پیاوە خاوەنی کتێبی (القاتل الاقتصادی) بکوژی ئابوری کاتێك وەك فەرمانبەر چۆتە نێو ئەو کۆمپانیایە، هەرگیز چاوەڕوانی ئەوەی نەکردوە، ئەو تێگەیشتنەشی نەبووە کە ئەو چۆتە نێو تۆڕێکی سیاسی ئابوری زۆر گەورەو مەترسیدار، ئەو لە نیوەی ڕێگاکە پێی زانیوە چ تاوانێك دەرحەق بە گەلان ئەنجام دەدات، بەڵام کاتێك بەوە دەزانێ دڵی خۆی بەوە دەداتەوە کە ڕۆژیك دێ ئەو ڕاستیانە ئاشکرا بکات، چونکە دڵنیایە لەوەی کە ئەگەر ئەو نەبێت و ئەو کارە نەکات کەسێك نابێت ئەو راستیانە ئاشکرا بکات، بۆیە لەو ڕۆژەوە بڕیار دەدات ڕۆژێك هەموو ئەو نەخشەو پلانانەی لە پشتی پەردەوە داڕێژراون و جێبەجێکراون، بە گوێی هەمووواندا بدا، کە هەر واشی کرد، ڕەنگە بۆ من ئەگەر ئەو دانپێدانانەی ئەو نەبوایە نەمتوانی با واتێبگەم، نەم دەتوانی تێبگەم سەرکردە شۆڕشگێرەکان بۆ ناتوانن هەر بە شۆڕشگێری بمێنەوە، یان دەبێ بکوژرێن، یان دەبێ وەك ئەوانی دیکە بگۆڕێن و ببن بە دیکتاتۆر و گەندەل و میللەت نەویست.